

Från dräng till ekonomi-professor

BO SANDELIN

RECENSION

Roland Andersson:
Från sommardräng till professor, Bokpro,
2018, 261 sidor, ISBN
978-9-189-33688-9.

Självbiografins ställning som kunskapskälla är speciell. *Encyklopaedia Britannica* uttrycker det som att självbiografen ger ”ett speciellt slags biografisk sanning: ett liv, återskapat genom minnet, med minnets alla medvetna och omedvetna utelämnanden och förvrängningar”. En självbiografi är subjektiv, men just detta ger den liv och bidrar till dess popularitet. Roland Andersson (född 1936) ger i *Från sommardräng till professor* en detaljerad beskrivning av sin professionella utveckling och en färgstark skildring, med ett och annat burleskt kryddkorn, av andra händelser i livet.

Drygt hälften av boken handlar om barndomen, studier, karriär och åren som professor i fastighetsekonomi vid KTH. De mycket aktiva emeritusåren från 2001 och reflekterande tillbakablickar får nästan samma utrymme. Sex appendix med olika listor ger ordning i faktauppgifterna. Appendix 4 över artiklar i *Ekonomisk Debatt* omfattar drygt femtio titlar sedan 1975, vilket bör göra Andersson till en av tidskriftens flitigaste medverkande.

Roland Andersson växte upp i Everöd, ett stationssamhälle två mil sydväst om Kristianstad. Det hade på 1950-talet många mindre arbetsställen och butiker som är noga förtecknade i ett appendix och som nästan alla har försvunnit, liksom på många andra småorter. Läroverk fanns i Kristianstad, där Andersson blev den förste i släkten att ta studenten och därigenom förverkliga de sin fars dröm om en klassresa.

Tack vare en inspirerande gymnasielärare började han 1957 läsa litte-

raturhistoria med poetik i Lund. Han fortsatte med historia, som gav respekt för källkritik. I samband med trebetygsuppsatsen om vägen till 1846 års stadga om fritt stångjärnssmide visade sig behovet av ett betyg i nationalekonomi, som han också tog. Han lade till nordiska språk och fick ut en fil mag-examen med syftet att bli läroverkslärare i svenska och historia.

Betyget i nationalekonomi hade emellertid gett mersmak och han gick vidare med ämnet. Tvåbetygsseminarierna leddes av den nye professorn Guy Arvidsson. ”Han började med att dela ut askkoppar, tände sin pipa och började bolma. Han torkade av sina glasögon med slipsen” (s 77). Guy Arvidsson var krävande och dolde inte sin irritation över dåliga studentuppsatser. (Kränkta studenter var fortfarande en icke-fråga.) De flesta blev underkända, dock inte Andersson, som senare erbjöds att skriva en avhandling inom ramen för den statliga Koncentrationsutredningen som Arvidsson var ordförande för. Detta medförde flyttning till Stockholm 1964.

Läkemedelsindustrin (SOU 1969:36) blev Anderssons licavhandling. Det var på den tiden inte ovanligt att en kvalificerad offentlig utredning samtidigt blev en lic- eller doktorsavhandling. Koncentrationsutredningen avkastade flera avhandlingar.

Snart gled Andersson in på tillämpad välfärdsteori med *cost-benefit*-analys, som hade en stark ställning i Stockholm och Lund genom bl a Guy Arvidsson, Ingemar Ståhl och Peter Bohm. Denna ställning var helt i samklang med tidens tro på den sociala ingenjörskonsten, där sådant som *cost-benefit*-analys kunde vara ett viktigt redskap.¹

När Guy Arvidsson 1969 flyttade från Lund till Stockholm hade han planer på att inrätta ”Institutet för ekonomisk politik”, som skulle syssla med tillämpad välfärdsteori, och Andersson

Bo Sandelin är professor emeritus vid Nationalekonomiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.

var en tilltänkt medarbetare. Arvidsson avled emellertid 1973 och institutet förverkligades inte.

År 1969 pågick studentrevolten med krav från radikala studenter på omfattande marxistiska inslag i undervisningen. Andersson mötte studenterna i undervisningen på ettbetygsnivån och försökte dämpa förväntningarna. På de flesta svenska nationalekonomiska institutioner, till skillnad från en del andra ämnesinstitutioner, fick marxismen bara marginell betydelse för kursinnehållet.

Tillämpad välfärdsteori blev alltså tidigt ett specialområde för Roland Andersson i forskning och undervisning. År 1971 engagerades han i Vägkostnadsutredningen och fördjupade sig i frågan vilken princip som borde tillämpas för prissättning på vägtrafik. Det teoretiska svaret, som också var Vägkostnadsutredningens, var att priserna borde sättas utifrån kortsiktiga marginalkostnader. Trängselavgifter vore ett verktyg för att åstadkomma detta, men det blev inte vänt i Sverige förrän långt senare.

Marginalkostnadsprissättning stred emellertid mot den rådande politiska doktrinen att de olika trafikslagen skulle bära sina egna kostnader. Den senare principen drevs med frenesi av SJ:s generaldirektör Lars Peterson. ”När vi i utredningen inte skrev i enlighet med denna doktrin skällde Peterson ut sekretariatet och såg till att de som satt där fick sparken” (s 89). Dock fanns det andra krafter som blivit övertygade om marginalkostnadsprincipens förtjänster och såg till att betänkandet *Vägtrafiken – kostnader och avgifter* (SOU 1973:32) kunde publiceras.

Peterson dyker åter upp i slutet av

boken i ett avsnitt med rubriken ”Lars Peterson – ’värste järnvägsnedläggaren’”, där Andersson konstaterar att ”nedläggningen av järnvägen från Kristianstad mot Österlen lett till att stationssamhället Everöd också lagts ner” (s 211). Här kunde man tillägga att Peterson fick en svår konkurrent om titeln värste järnvägsnedläggaren på 1980-talet i dåvarande Transportrådets generaldirektör Claes-Eric Norrbom.

Anderssons verksamhet på hemmaplan avbröts 1972 för ett drygt år vid University of California, Berkeley. Han följde därmed den tradition som inleddes under de första årtiondena på 1900-talet, då USA tog över Tysklands tidigare ställning som främsta mål för svenska akademikers peregrinationer. Denna vistelse betraktar han som en höjdpunkt i livet, avgörande för både hans och hustrun Monas karriärer, till stor del tack vare de kontakter som de fick där. Vistelsen innebar också att urbanekonomin lades till hans specialområden.

År 1977 blev han docent. En bok i urbanekonomi, ett antal utredningar och en artikel i *Swedish Journal of Economics* var meriteringsgrunden. Men ett värderingsskifte var på väg under inflytande från USA. Det var artiklar i vetenskapliga tidskrifter som skulle räknas. Böcker och utredningar betydde i fortsättningen föga, även om de var innovativa och välgjorda.

”Det var kanske kaxigt men jag tyckte att jag nog skulle kunna bli professor” skriver Andersson (s 112). Han tog fasta på att publiceringsformen nu blivit betydelsefull och började på 1980-talet att medvetet meritera sig för en professur genom internationell tidskriftspublisering. Det innebar inte att han slutade

¹ Denna tro tog sig flera uttryck. Jag stötte vid ett tillfälle på en studentuppsats från 1950-talet i ett förråd på Nationalekonomiska institutionen på Viktoriagatan i Göteborg. Den hade titeln ”Ekonometri” eller något liknande och beskrev översiktligt vad ekonometrin, som var något nytt, handlade om. I slutet spekulerade författaren över vad ekonometrin skulle betyda för framtiden: ”Kanske blir det så att den ekonomiska debatten kommer att upphöra, för nu kan man ju mäta hur det verkligen förhåller sig” (citerat ur minnet)!

med kvalificerade utredningsuppdrag. Många utredningar gällde frågor där Anderssons specialitet *cost-benefit*-analysen och andra delar av välfärdsteorin ofrånkomligen blev centrala inslag, som också kunde ge underlag för tidskriftsartiklar.

Stockholms energibolags VD drev frågan att en arton mil lång hetvattentunnel skulle byggas från kärnkraftverket i Forsmark till Stockholm för uppvärmning. Andersson fick i uppdrag från Länsstyrelsen i Stockholm att granska kalkylen. Till sin förvåning fann han ingen kalkyl i alla pärmarna. Denna sades vara internt material. Han fick nöja sig med att granska de kalkylförutsättningar som sades ligga till grund. Dessa fann han vara "dels orealistiskt valda, dels inbördes oförenliga... 'Något hållbart kalkylmaterial för att rekommendera Forsmarkstunneln finns inte'" (s 119–120).²

Tunnelprojektet blev nedlagt, vilket skapade ilska och "befängda uttalanden" om kritikerna hos projektets förespråkare. Andersson ser inte tunnelprojektet som unikt: "Även i åtskilliga andra fall har jag haft anledning att ställa den grundläggande frågan till beslutsfattare: 'Var är kalkylen?' Inte bara det. Även om kalkyler visar på mycket stora förluster, som för ett antal stora transportprojekt, kan politiker likväl besluta om att genomföra dem" (s 120–121). Han ger exempel som Norrbotniabanan och höghastighetsbanor. "Som tur är har politikerna svårt att få fram de gigantiska belopp som krävs" (s 183).

År 1988 tillträdde Andersson en professur i fastighetsekonomi vid KTH, som han efter viss tvekan valde av familjeskäl framför en professur i förvaltningsrätt i Lund och en i transportekonomi i Göteborg, som varit under tillsättning samtidigt. Möjligen berör han ett generellt problem för specialinriktade ekonomis-

ka discipliner när han beskriver sin första reaktion på undervisningens innehåll. Han tyckte att studenterna fick för lite kunskaper i grundläggande ekonomi. Han drev därför igenom en grundutbildning med inslag som vi känner igen från grundutbildningen i nationalekonomi och en doktorandutbildning med obligatoriska kurser i mikroteori och ekonometri, som doktoranderna fick ta vid Handelshögskolan och Stockholms universitet.

Till de frågor som Andersson har ägnat sig åt efter pensioneringen hör skolpolitiken. Han är kritisk till hur den har bedrivits under flera decennier och menar i en recension att förutom "postmodernismen som huvudorsak till skolans förfall bör läggas påhatten från *the new public management*" (s 167). Han ogillar friskolesystemets utformning. "Politikerna har valt att blunda för att det finns en inbyggd motsättning mellan ett vinstintresse och ett mål om hög kvalitet för skolan när intäktsidan är given" (s 159). Vinstökning åstadkommes då främst genom kostnadsbesparingar på personalsidan, vilket inte gynnar skolresultatet.

Vad ger läsningen av boken? Man får en livfull och ibland utlämnande skildring av en klass- och bildningsresa med vägval som inte alltid varit självklara. Man får en beskrivning av en akademisk värld som inte är så avlägsen men ändå annorlunda i många avseenden. Det är både lärorik och nöjsam läsning.

REFERENSER

Andersson, R (1982), "Hetvattentunnel från Forsmark", *Ekonomisk Debatt*, årg 10, nr 2, s 107–112.

SOU 1969:36, *Läkemedelsindustrin*, Betänkande avgivet av Koncentrationsutredningen.

SOU 1973:32, *Vägtrafiken – kostnader och avgifter*, Delbetänkande avgivet av Vägkostnadsutredningen.

² Granskningen blev även en artikel i *Ekonomisk Debatt* (Andersson 1982).